

Інноваційні напрями управління безпекою підприємств

УДК: 338.436:339.924:631.11

ДУЮНОВА Т. В., кандидат юридичних наук, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (м. Харків, Україна)

ФУНКЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дуюнова Т. В. Функції та ефективність систем економічної безпеки в менеджменті аграрних підприємств.

Вступ. Рівень регіональної безпеки впливає на економічну безпеку сільськогосподарських підприємств. Державна політика повинна забезпечувати узгодження інтересів усіх учасників сфери агропромислового комплексу з урахуванням регіональних інтересів.

Метою статті є ідентифікація функцій та визначення рівня ефективності систем економічної безпеки в управлінні аграрними підприємствами.

Результати. Відзначено напрями проведення регіональної політики для забезпечення економічної безпеки підприємств в сільськогосподарському секторі. Проаналізовано стан економічної безпеки аграрних підприємств України. Визначені умови достатності рівня економічної безпеки підприємств аграрного сектора в регіоні. Здійснено міжрегіональне співставлення рівня життя населення. Досліджено характеристики рейтингового розподілу у загальному обсязі виробництва основних продуктів аграрного сектору в регіональному розрізі. Визначено принципи територіальної політики забезпечення системи економічної безпеки підприємств аграрного сектору України, здійснено їх пріоритизацію. Розглянуто комплексний вплив кількісного виміру факторів на рівень економічної безпеки вітчизняних підприємств аграрного сектора. Визначено значний рівень диференціації розвитку аграрних регіонів України. Наголошено на необхідності вирішення проблеми оплати праці працівників, задіяних у сільському господарстві, у регіональному розрізі. Запропоновано критерії оцінки продовольчої безпеки держави.

Висновки. Темпи розвитку вітчизняного агропромислового комплексу суттєво відрізняються у регіональному розрізі. Диференціація розвитку сільського господарства в різних областях обумовлена історично. Територіальна політика стосовно питання забезпечення економічної безпеки вітчизняних сільськогосподарських підприємств повинна відбуватися відповідно до пріоритизації відповідних принципів.

Ключові слова: економічна безпека аграрних підприємств, механізм економічної безпеки, структурна перебудова аграрного сектору, форми власності, принципи територіальної політики.

Постановка проблеми. Стан економічної безпеки аграрних підприємств України в цілому суттєвою мірою залежить від забезпечення безпеки на рівні всіх її регіонів. В той же час аналіз економічної безпеки в регіональному розрізі відповідає вимогам системного підходу, який покладено методологічною основою дослідження. Тому при розробці загальнодержавної політики в галузі забезпечення економічної безпеки повинна враховуватися необхідність формування ефективної просторової структури країни, яка б забезпечувала баланс інтересів усіх регіонів та суб'єктів господарювання АПК, що знаходяться на їх території.

Під економічною безпекою підприємств аграрного сектора на регіональному рівні пропонується розглядати сукупність умов і факторів, що характеризують поточний стан економіки аграрної сфери на рівні регіону, стабільність, сталість та поступовість її розвитку, інтеграцію з економікою цілої держави. Тому кожна країна намагається вирівнювати територіальні відмінності умов

життєдіяльності населення в регіонах, збалансовувати рівень доходів населення з урахуванням регіональних особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень вказаної проблематики знайшли висвітлення в працях вітчизняних науковців О.Ю. Амосова, А.І. Барановського, Н.Л. Гавкалової, В.М. Гейця, А.І. Гулея, Ю.І. Данька, Я.А. Жаліла, Б.С. Кваснюка, І.О. Крюкової, О.С. Маковоз, М.Й. Маліка, Т.Г. Маренич, Л.О. Мармуль, В.І. Мунтіяна, І.В. Недіна, Н.Й. Реверчука, П.Т. Саблука, А.І. Сухорукова, В.О. Точиліна, О.В. Шабінського, В.Т. Шлемко, Б.О. Язлюка. Втім значна кількість проблемних питань, які торкаються критеріїв дотримання економічної безпеки аграрних підприємств, створення передумов їх економічного зростання, факторів виникнення небезпечних станів та ризиків залишаються недостатньою мірою проробленими теоретично, методологічно та практично.

Мета статті. Мета статті полягає у визначенні функцій та ефективності систем

економічної безпеки в менеджменті аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Рівень економічної безпеки підприємств аграрного сектора може вважатися достатнім та задовільним при забезпеченні ряду умов господарювання в регіоні. Ми вважаємо, що вихідним при цьому є проведення власної економічної політики регіону в рамках загальнодержавної (утворення критичної маси ринкових перетворень, реформування відносин власності, лібералізація господарських зв'язків); гнучке реагування на адміністративні зміни в країні (структурна переорієнтація АПК на розвиток інноваційної моделі економічного зростання); здійснення економічних заходів в регіонах з невідкладних соціальних питань в сільській місцевості, які пов'язані з локальними економічними кризами та прорахунками на загальнодержавному рівні (підвищення ефективності використання трудового потенціалу, зростання продуктивності праці та стимулюючої функції заробітної плати). Важливою умовою активізації регіональної політики є ефективне залучення в господарський обіг галузі ресурсного потенціалу регіону, використання територіального поділу і кооперації праці з сусідніми областями, де існуюча економічна ситуація може впливати на інтереси території, та стабільна підтримка діючих на території відповідних економічних галузевих нормативів, що є загальноприйнятими у світовій практиці (запровадження єдиних мінімальних соціальних стандартів та механізмів соціального захисту, складання місцевих бюджетів на основі гарантованих фінансових нормативів) [1, с. 14].

Економічна безпека аграрних підприємств дотримується за допомогою складного, багаторівневого механізму. З однієї сторони, вона піддається впливові геополітичних та геоекономічних процесів, що випробовують її здатність протистояти зовнішнім загрозам, з іншої – на рівні регіонів та окремих суб'єктів господарювання проходить велика кількість економічних процесів, що формують низку внутрішніх загроз економічної безпеки аграрного сектора.

Беззаперечною загрозою економічної безпеки аграрного сектора є значна диференціація аграрних регіонів за рівнем розвитку. Території України відрізняються один від одного за темпами економічного та соціального розвитку, територіальним поділом праці, однобоким використанням місцевих ресурсів.

Міжрегіональне співставлення рівня життя населення є однією з найскладніших

проблем соціально-економічного виміру. Проте існуюча статистика містить ряд показників, за допомогою яких можна скласти достатньо повну картину територіальної диференціації рівня життя. Враховуючи те, що переважна більшість соціальних потреб сільського населення фінансується з місцевих бюджетів, однією з основних характеристик діяльності місцевої влади є структура видатків місцевого бюджету, її співвідношення із загальноукраїнськими показниками.

Статистичні дані свідчать про існування високої регіональної варіації, зокрема, сукупних соціальних видатків у розрахунку на душу населення: розмах варіації становить 348,25 грн., що на 25,7 % перевищує середній по країні показник. Найвищі видатки спостерігаються в Києві, а найнижчі – у Вінницькій області. Серед регіонів із найвищим обсягом соціальних видатків місцевих бюджетів вирізняються Київ, Полтавська, Харківська області, м. Севастополь та Запорізька область; із найнижчими – Вінницька, Луганська, Чернігівська, Тернопільська та Чернівецька області [2].

Розмір соціальної допомоги на душу населення становить у середньому по країні 17% сукупних видатків. Розмах варіації – 158,8 % від середнього по країні показника. Найвищий рівень витрат на соціальний захист населення спостерігається у Полтавській, Харківській, Сумській і Житомирській областях, найнижчий – у м. Севастополі, Одеській, Херсонській і Київській областях. За показниками видатків з місцевих бюджетів по регіонах України найвищий рейтинг мають місто Київ, Полтавська та Житомирська області, найнижчий – Вінницька, Луганська та Тернопільська області.

Для забезпечення економічної безпеки агрорегіону необхідно забезпечити здатність кожного господарюючого суб'єкту до сталого розширення виробництва. Вкрай важливо зрозуміти: не дивлячись на те, що якщо економічна безпека аграрного сектора навіть протягом короткого періоду часу буде підтримуватися в умовах наростання загроз його економічним суб'єктам, то після закінчення цього періоду сумарний нагромаджений ефект зниження здатності економічних суб'єктів до розширеного відтворення приведе до неповоротного послаблення можливості галузі по забезпеченню власної економічної безпеки.

Тому загальногалузевий стан економічної безпеки та стан всіх регіонів залежить від здатності країни забезпечити належний рівень економічної безпеки окремих

агropідприємств та їх об'єднань. З метою аналізу економічної безпеки аграрного сектора введемо поняття економічної безпеки на мікрорівні. На мікроекономічному рівні в ході здійснення структурної політики в АПК на перший план виходять завдання підтримки і стимулювання розвитку економічно ефективних агropідприємств і організацій, ліквідація або реорганізація неефективних економічних структур, впровадження ринкових норм поведінки економічних суб'єктів. Обов'язковою умовою дотримання вимог економічної безпеки вітчизняних агropідприємств є реалізація системи проектів і програм перспективного характеру – як наукових та інноваційних, так і виробничих та інвестиційних. Нехтування економічної безпеки на будь-якому рівні може привести до катастрофічних наслідків.

Загалом, на регіональному рівні аграрному сектору притаманні майже всі

організаційно-правові форми господарювання, однак статистичними органами на державному рівні видаються бюлетені за основними показниками господарської діяльності в розрізі підприємств державної і недержавної форми власності, а останні групуються в розрізі: господарські товариства; приватні підприємства (включаючи фермерські); сільськогосподарські кооперативи (виробничі), а також інші підприємства.

Незважаючи на досить тонкі правові відмінності розподілу суб'єктів господарювання недержавної форми власності на вищевказані 4 групи, між ними існують як загальні ознаки господарської діяльності, що впливають на кінцеві фінансові результати, так і притаманні тільки певній групі. Розподіл суб'єктів господарювання недержавної форми власності аграрного сектору за формами господарювання у регіональному розрізі подано у табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл суб'єктів господарювання недержавної форми власності аграрного сектору України у 2017 р. за регіонами*

Регіони	Суб'єкти господарювання								Всього
	Господарські товариства		Приватні підприємства		Інші підприємства		Сільськогосподарські кооперативи		
	Одиниць	%	Одиниць	%	Одиниць	%	одиниць	%	
Східний	119	7,4	550	3,7	171	1,2	68	0,3	1908
Донецький	784	5,2	259	1,7	143	0,9	23	0,2	1214
Придніпровський	733	4,9	274	1,8	129	0,8	67	0,4	1203
Центральний	773	5,1	314	2,1	162	1,1	50	0,3	1299
Центрально-Поліський	835	5,5	365	2,4	148	0,9	145	1,0	1493
Подільський	1240	8,3	682	4,3	184	1,21	272	1,7	2348
Поліський	570	3,8	613	4,3	138	0,9	431	2,7	1752
Карпатський	743	4,9	474	3,2	141	0,9	96	0,6	1454
Причорноморський	814	5,5	437	2,9	156	1,1	280	2,1	1687
Україна	7900	52,5	412,3	27,4	1500	10,0	1521	10,1	15044

*розроблено автором

Згідно основних напрямків структурної перебудови аграрного сектору передбачався принцип відмови від державного втручання у господарську діяльність суб'єктів господарювання, тобто проведення незалежної виробничої і фінансової діяльності за виключенням податкових взаємин з державою. Суть базового принципу такого підходу полягає у тому, що, з одного боку, кожний суб'єкт господарювання у результаті своєї діяльності самостійно компенсує понесені витрати, а з іншого – отримує певний зиск і сплачує відповідні податки. Звичайно, досягти 100% забезпечення фінансово-господарської діяльності всіма суб'єктами господарювання на рентабельному рівні на всьому просторі України майже нереально, оскільки на кінцевий результат господарської діяльності впливають різні чинники: погодні, організаційного, кон'юнктурного, інвестиційного, цінового характеру та інші, а вплив

кожного з них на рівень прибутковості є різновекторним і фінансово нерівнозначним.

Дослідження стану прибутковості суб'єктів господарювання аграрного сектору по регіонах України за 2018 р. показують, що градація останніх може бути класифікована за трьома характерними ознаками: депресивні регіони - за кількістю прибуткових суб'єктів господарювання, питома вага у яких не перевищує коефіцієнт 0,33; середньо-депресивні регіони – за кількістю прибуткових суб'єктів господарювання у межах від 0,34 до 0,68; нормально-функціонуючі регіони – з достатнім рівнем кількості прибуткових суб'єктів господарювання, тобто з коефіцієнтом вище 0,69.

Згідно запропонованого підходу оцінки стану діяльності суб'єктів господарювання недержавної форми власності, а також для зручності сприйняття матеріалу приймемо, що перша група має факторіальну ознаку 1,

друга – 2, а третя – 3. Розрахунок середніх факторіальних ознак здійснено згідно наступного алгоритму. Визначалася сума факторіальних ознак усіх суб'єктів господарювання одного регіону і отриманий результат ділився на 4, тобто на кількість задіяних форм господарювання. Даний алгоритм дав можливість визначити загальний стан депресивності регіонів згідно факторіальних ознак. Враховуючи загальноприйнятий принцип математики – округлення, до факторіальної ознаки 1, тобто першої групи, віднесено регіони з величиною $\leq 1,5$; до другої – $\leq 2,5$ і до третьої – у яких середня факторіальна ознака $> 2,5$. Таким чином, за результатами господарської діяльності у 2007 р. у групу депресивних регіонів потрапили 4 регіони: Подільський, Поліський, Карпатський і Кримський. Тільки один регіон – Придніпровський – потрапив до третьої групи, тобто з достатньо високим рівнем кількості прибуткових суб'єктів господарювання. Всі інші регіони підносяться до другої групи.

Наведений аналіз депресивності регіонів вказує на те, що на державному рівні постає проблема формування законодавчої політики забезпечення рентабельного ведення виробництва в аграрному секторі. Такий висновок ґрунтується на тому, що якщо господарські товариства, які успадкували певною мірою організацію виробничого процесу від колишньої колгоспної системи, працюють за інерцією і їх знаходження у першій групі більш – менш може бути обґрунтоване проблемами організаційного характеру, то потрапляння до депресивної групи приватних підприємств і сільгоспкооперативів (виробничих) у Подільському, Поліському, Карпатському регіонах, для яких згідно установчих документів першочерговим фактором є отримання прибутку, вказує на необхідність вдосконалення законодавчого поля у сфері регулювання сільськогосподарського виробництва на регіональному рівні.

Україна розташована на досить емній території і господарська діяльність суб'єктів господарювання усіх форм власності здійснюється у різних природнокліматичних зонах, що суттєво відрізняються за своїми параметрами виробництва сільськогосподарської продукції. Тому, з позицій суспільного розвитку держави, об'єктивнішим можна вважати підхід до дослідження прибутковості суб'єктів господарської діяльності у розрізі усієї території, виходячи з наявності тих природнокліматичних факторів, що

дозволяють забезпечити населення нашої країни усіма необхідними продуктами повноцінного харчування. Як відомо, виробничий процес в аграрному секторі пов'язаний з використанням трьох видів ресурсів – інвестиційного капіталу (який репрезентується основними і оборотними засобами), робочою силою (яка репрезентується чисельністю працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві) і землею (яка є головним засобом виробництва).

Для аналізу процесів за вищезазначеними факторами і на один суб'єкт господарювання необхідно використовувати агреговані показники (характеристики) розвитку регіонів, тенденції і характерних змін. Тоді інформаційне поле дасть інформацію для проведення аналізу впливу вказаних ресурсів як всередині кожної із груп, так і для міжгрупового аналізу. Ми обмежимося аналізом тенденцій і їх співставленням на рівні трьох регіонів: Придніпровського, як представника найприбутковішої групи, Центрального – середньої групи і Поліського – найдепресивнішої групи регіонів.

Загальну картину тенденцій можна охарактеризувати наступним чином. Практично, за двома основними формами господарювання – господарські товариства і приватні підприємства – спостерігається падіння виробництва на один суб'єкт господарювання, на одного працівника, на 1 га сільськогосподарських угідь і на інвестований капітал.

Причому, такий показник, як прибуток на один господарський суб'єкт у господарських товариствах, є досить значним і сягає величини 3,34, однак у приватних підприємства він дещо менший – 2,74, що, з точки зору правових і економічних принципів організації виробництва, можна вважати закономірним результатом. Загалом, коефіцієнт зміни показників регіонів, що знаходяться на крайніх полюсах розподілу за господарськими товариствами, на одного працюючого складає 3,1, на сільськогосподарські угіддя – 1,6 і на інвестиційний капітал – 4,2. Для приватних підприємств даний ряд має наступний вигляд: 2,9; 1,3 і 4,5.

Природно, що не у всіх формах господарювання виділених регіонів зберігається тенденція, притаманна господарським товариствам. Так, у групі інших підприємств найвищий показник прибутковості на суб'єкт господарювання належить Центральному регіону, а коефіцієнт співвідношення найвищого і найнижчого показника становить 1,4. Більше того, на 1-го працівника і на

одиницю сільськогосподарських угідь прибутку у Поліському регіоні виявився вищим, ніж у Придніпровському. Стосовно сектору сільсько-господарських кооперативів, то у ньому, за певним виключенням, зберігаються тенденції, які притаманні господарським товариствам.

Одним із важливих факторів формування прибутковості суб'єктів господарювання, зокрема сільськогосподарських підприємств, є витрати, структуру яких ми розглянули раніше в табл. 2.2. В цілому, по всіх регіонах у секторі господарських товариств матеріальні витрати є домінуючими, питома вага яких коливається у межах 85%. Аналогічна ситуація притаманна і іншим формам господарювання, матеріальні витрати яких складають до 70% і вище.

Разом з тим наведена структура витрат дає підґрунтя для оцінки ситуації з позицій формування принципів соціального захисту сільського населення. Якщо порівняти сумарні витрати на оплату праці та соціальні відрахування з обсягами матеріальних затрат, то останні є досить суттєвими. Разом з тим розрахунок коефіцієнта координації показує, що найвищим він є у Придніпровському регіоні – 1÷5,9; у Центральному – 1÷4,8 і у Поліському – 1÷3,9, тобто величина коефіцієнта координації витрат Придніпровського регіону у 1,5 рази вища, ніж у Поліському і у 1,2 – ніж у Центральному. Водночас слід відзначити чітку тенденцію зростання питомої оплати праці від Придніпровського регіону до Поліського і відповідне падіння питомої ваги матеріальних затрат. Питання про оптимальне співвідношення коефіцієнта координації між вищезазначеними елементами витрат є дискусійним, однак згідно основ економічної теорії найбільш прийнятним він вважається при співвідношенні 1÷2,5.

Разом з тим, потребує негайного розв'язання проблема оплати праці працівників аграрного сектору і у регіональному розрізі. Із наведених даних дод. Я. випливає, що на дві позиції, які формують соціальну захищеність сільського населення (заробітну плату і відрахування на соціальні потреби), припадає всього лише близько 18%, у той час, як, згідно прийнятих міжнародних стандартів, а також статистичних даних по промисловому сектору народногосподарського комплексу України, даний показник складає як мінімум 40%.

Основою забезпечення економічної безпеки підприємств аграрного сектору є виробництво сільськогосподарської продукції вітчизняними товаровиробниками, яке в

основному формує продовольчу безпеку держави. Продовольча безпека держави, як мета безпеки аграрного сектору, передбачає захищеність життєво важливих інтересів громадян, за якої держава гарантує фізичну і економічну доступність до життєво важливих якісних та безпечних продуктів харчування згідно з науково обґрунтованими наборами, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населення та забезпечує продовольчу незалежність держави.

Продовольча безпека держави може оцінюватися за наступними критеріями:

1. Критерієм достатності продовольчого споживання є відношення фактичного рівня душевого споживання основних продуктів харчування до науково обґрунтованих (медично рекомендованих) норм здорового харчування.

2. Критерієм доступності продовольчого споживання є відношення вартості річного душевого набору продуктів харчування, що відповідає науково обґрунтованим (медично рекомендованим) нормам здорового харчування, до річного душевого доходу.

3. Критерієм продовольчої незалежності країни є частка продовольчого імпорту в загальному обсязі продовольчого споживання. Вона не повинна перевищувати 30%.

Висновки. На базі наведеного матеріалу можна зробити висновки, що на рівень економічної безпеки підприємств аграрного сектору можуть впливати безліч факторів, сукупна дія яких ще більше підсилює їх вплив. Серед цих факторів можна виділити наступні: забезпеченість земельними ресурсами; ступінь деградації сільськогосподарських земель; частка земель, на яких вирощування агропродукції недоцільно через підвищене їх забруднення радіонуклідами і важкими металами; ступінь відновлення основних фондів; рівень ринкової орієнтації організації виробництва і праці на агропідприємстві; рівень монополізації внутрішньо-обласного продовольчого та сировинного ринку; ступінь імпортного тиску на внутрішній аграрний ринок та ін. Враховуючи різний вплив цих факторів на рівень економічної безпеки аграрного сектору та посилюючись на дослідження в цих питаннях інших науковців, ми розробили систему критеріїв оцінки та методику впливу кількісної межі кожного фактору. Комплексний вплив кількісного виміру факторів на рівень економічної безпеки підприємств аграрного сектору можна представити у вигляді сукупного фактора, розрахованого за методом середнього геометричного показника.

Література.

1. *Бакушевич І. В., Мартинюк В. П.* Економічна безпека регіонів України: аналіз сучасного стану та можливості забезпечення. *Логістика* : Вісник ДУ «Львівська політехніка». 2001. № 416. С. 14–20.
2. *Нижник О. М.* Регіональні проблеми продовольчої безпеки України; редкол. : відповідальний редактор М. І. Долішній. Львів : НАН України Інститут регіональних досліджень. 1998. С. 184–187.
3. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. / За ред. *А. І. Сухорукова*. К. : Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2003. 64 с.
4. *Красноручський О. О., Зайцев Ю. О.* Адаптаційний інструментарій управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 1. С. 100–113.
5. *Прошак Г. В.* Нормативно-правове забезпечення розвитку людського капіталу як чинник економічної безпеки України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна*. 2011. Вип. 2. С. 10–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2011_2_4
6. *Трегобчук В.* Продовольча безпека в контексті національної безпеки держави. К.: ІЕ НАН України, 1999. 56 с.
7. *Стришенець О. М., Павлов К. В., Лагодієнко В. В.* Модель соціоекологоекономічної безпеки регіону. Концептуальні основи соціоекологоекономічної безпеки: колективна монографія; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. М. Черчик. Луцьк : Терен, 2018. С. 265–272.
8. *Мармуль Л. О.* Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою аграрних та харчових підприємств / *Л. О. Мармуль, Т. Г. Велічко, Л. П. Рогатина* // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — № 2 (34). — С. 49.
9. *Крюкова І.О.* Формування фінансової безпеки агропромислових підприємств. Облік і фінанси АПК. 2012. № 4 (58). С. 41–45.
10. *Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К.* Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 262 с.

References.

1. *Bakushevych, I. V. and Martynuk, V. P.* (2001). «Economic security of the regions of Ukraine: analysis of the present state and the possibility of security». *Logistyka* : *Vicnyk DU "Lvivska politexnika"*. № 416. pp. 14–20.
2. *Nyzhnyk, O. M.* (1998). *Regionalni problemy prodovolchoyi bezpeky Ukrayiny*. [Regional problems of sub-national security of Ukraine]. In Dolishnij, M. I. (ed.). *NAN Ukrayiny Instytut regional'nykh doclidzhen*. Lviv. pp. 184–187.
3. *Metodychny rekomendaciy ocinky rivnya ekonomichnoy bezpeky Ukrainy* (2003). [Methodological recommendations for assessing the level of economic security of Ukraine]. Ed. *A. I. Sukhorukov*. National Institute for International Security Problems. Kiev. Ukraine.
4. *Krasnorutsky O. O., Zaitsev Yu. O.* (2016). «Adaptive tools for managing the competitiveness of agrarian enterprises». *Ukrainskiy zhurnal prikladnoy ekonomiky*, No 1, Vol. 1, pp. 100–113.
5. *Proshak, H. V.* (2011). «Regulatory and legal framework for the development of human capital as a factor of economic security in Ukraine». *Naukovyy visnyk Lviv'skoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. seriya ekonomichna*. 2011. Issue 2. pp. 10–18. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2011_2_4
6. *Tregobchuk, V.* (1999). *Prodovolcha bezpeka v konteksti nacional'noyi bezpeky derzhavy*. [Food safety in the context of national security of the state]. IE NAN Ukrayiny. Kiev. Ukraine.
7. *Strishenez, O. M. and Pavlov, K. V., Lagodiyenko, V. V.* (2018). *Model' socioekologoekonomichnoyi bezpeky regionu. Konceptual'ni osnovy socioekologoekonomichnoyi bezpeky*. [Model of socioecological and economic safety of the region. Conceptual foundations of socioecological and economic safety]. In Cherchyk, L. M. (ed.). Teren. Lutsk. Ukraine. S. 265–272.
8. *Marmul L. A., Velichko T. G., Rohatyna L. P.* (2016). «Strategic management of financial and economic security of agricultural and food enterprises». *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, № 2 (34), pp. 47–51.
9. *Kryukova I. O.* (2012). «Development of financial security of agro-industrial enterprises». *Oblik i finansy APK*. № 4 (58). pp. 41–45.
10. *Otenko I. P., Ivashhenko Gh. A., Voronkov D. K.* (2012). *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva*. [Economic security of the enterprise]. Vyd. KhNEU. Kharkiv. Ukraine.

Abstract.

Duyunova T. V. Functions and efficiency of economic security systems in management of agricultural enterprises.

Introduction. The level of regional security affects the economic security of agricultural enterprises. State policy must ensure that the interests of all participants in the agro-industrial complex are aligned with regional interests.

The purpose of the article is to identify the functions and determine the level of economic security efficiency systems in the agricultural enterprises management.

Results. The directions of conducting regional policy for ensuring the economic security of enterprises in the agricultural sector were remarked. The state of economic security of agricultural enterprises in Ukraine is analyzed. The sufficiency conditions of the economic security level of agricultural enterprises in the region have been determined. The interregional comparison of living standards has been made. The characteristics of rating distribution in the total production of the main agricultural products in the regional section are investigated. The territorial policy principles of providing the enterprises economic security system in the agrarian sector of Ukraine are defined, and their prioritization is carried out. The complex influence of factors quantitative measurement on the economic security level of domestic enterprises in the agricultural sector is considered. A considerable level of differentiation of agrarian regions development in Ukraine has been determined. The necessity of solving the problem of workers' fees payment for agricultural workers in the regional aspect was emphasized. The criteria for assessing the country's food security are proposed.

Conclusions. The pace of the domestic agroindustrial complex development differs significantly in the region. The diversification of agricultural development in different areas is historically conditioned. Territorial policy on the issue of ensuring the economic security of domestic agricultural enterprises should be pursued in accordance with the prioritization of the relevant principles.

Key words: economic security of agricultural enterprises, mechanism of economic security, structural restructuring of agricultural sector, ownership, principles of territorial policy.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2018 р.

Бібліографічний опис статті:

Дуюнова Т. В. Функції та ефективність систем економічної безпеки в менеджменті аграрних підприємств. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 1. С. 85-91.

Dyujonova T. V. Functions and efficiency of economic security systems in management of agricultural enterprises. Actual problems of innovative economy. 2019. No 1, pp. 85-91.

УДК 338.2

МИКИТАСЬ А. В., кандидат юридичних наук, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (м. Харків, Україна)

ТИПОЛОГІЯ МЕХАНІЗМІВ ДОТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Микитась А. В. Типологія механізмів дотримання економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери.

Вступ. Сучасне становище багатьох підприємств обумовлює необхідність створення дієвих організаційно-економічних механізмів фінансово-економічного захисту підприємств агропродовольчої сфери з метою реалізації внутрішнього ресурсу, нарощення ринкової вартості бізнесу агропродовольчої сфери на тлі відкриття нових можливостей, підвищення конкурентоспроможності та піднесення галузі в майбутньому періоді.

Мета дослідження полягає в розробці типології механізмів дотримання економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери.

Результати. Надано завдання, які повинен вирішувати організаційно-економічний механізм економічної безпеки. Представлена структура організаційно-економічного механізму економічної безпеки підприємства. Надано дворівневий організаційно-економічний механізм економічної безпеки, де на першому рівні повинні вирішуватись проблеми захисту підприємств агропродовольчої сфери, а другий рівень повинен доповнювати механізм вирішення галузевих проблем в просторовому та ресурсному їх забезпеченні. Визначені функціональні завдання економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери. Надана схема процесу ризик-менеджменту в контексті формування організаційно-економічного механізму економічної безпеки та фінансового захисту бізнесу, що му- сить забезпечувати у межах самого підприємства оперативні рішення щодо управління ризиками як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Виокремлено фактори, під впливом яких механізм економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери підлягає негативним перетворенням і які головним чином пов'язані із стабілізацією фінансової рівноваги. Обґрунтовано головні критерії ефективності механізму економічної безпеки підприємства в довгостроковому періоді: рентабельність власного капіталу та економічна рівновага. Визначені наслідки зни- ження рентабельності власного капіталу. Доведено, що економічна рівновага підприємства є втіленням ефекти- вних управлінських рішень в площині економічної безпеки й оптимального управління економічним потенціалом підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, механізм, агропродовольча сфера, ризик-менеджмент, фінансовий захист.

Постановка проблеми. Виклики сього- дення диктують нові умови функціонування

підприємств агропродовольчої сфери, що пе- вним чином пов'язані із новими